

ВІДРОДЖЕНИЙ ЛЯЛЬКОВИЙ ВЕРТЕП

Надія Супрун-Яремко

Жеплинський Б. М., Ковальчук М. М., Ковальчук Д. Б. Відроджений ляльковий вертеп. — Л. : Галицька видавнича спілка, 2013. — 204 с. : іл.

Книжка під такою назвою, що вийшла друком у Львові, адресована етнографам, історикам, фольклористам, діячам театру, учителям, катехитам, студентам, також усім, хто цікавиться українським народним мистецтвом. Її авторів, Богдана Жеплинського, Дарію Ковальчук (Жеплинську), Мирослава Ковальчука, — представників трьох поколінь одного львівського родоводу і спільної інженерної професії (хіміка-технолога) — поєднує безкорислива багаторічна творча діяльність у галузі бандурництва і національного лялькового вертепу.

Феномен Богдана Михайловича Жеплинського полягає в тому, що все своє життя, де б не мешкав чи перебував (у 1946—1950 роках — на навчанні у Львові, у 1950—1959 ро-

ках — на засланні в Зирянському ліспромгоспі Томської області та в Пермі, у 1959—1969 роках — на Львівщині, від 1969 року — у Львові), він здійснював два свої потужні покликання: у галузях хімії й хімічної технології (має 25 авторських свідоцтв на винаходи) і бандурництва (як сольний і ансамблевий виконавець, організатор, майстер, популяризатор, збирач, дослідник-кобзарознавець). Мистецько-просвітницька діяльність п. Богдана посилилася після виходу в 1992 році на пенсію, коли він мав можливість цілком віддатися своєму хобі, яке на той час поповнилось інтересом до народного театру і, як наслідок, спроектованим і виготовленим першим варіантом відродженого галицького лялькового вертепу. Науково-дослідний і проектний інститут сірчаної промисловості (місце останньої роботи п. Богдана, де під його керівництвом почали працювати перші ляльководи — співпрацівники інституту Ганна Юрків і Надія Шамлей), львівські загальноосвітні школи № 18, 40, 75, 79, 81, 97 та деякі дитячі садки, виробничо-технічне училище ПТУ № 4 (нині — Міжрегіональний центр профтехосвіти художнього моделювання та дизайну), Політехнічний університет, кафедра фольклористики Національного університету ім. І. Франка, церкви Вознесіння Христового і Всіх святих українського народу УГКЦ, Фонд св. Володимира, технічне училище в м. Новому Роздолі, села Воля Велика і Раделичі Миколаївського району на Львівщині — таким неповним списком характеризується «вертепно-лялькова» діяльність Б. Жеплинського і його колег, що конкретизується організацією галицьких вертепів, демонстрацією лялькових дійств і веселих розважальних сцен нерелігійного змісту, участю у телефестивалях і конкурсах «Різдвяна феєрія», «Різдво

разом», «Різдвяна зірка», «Горицвіт», також вистав-спектаклів, не пов'язаних з Різдвяними традиціями, зокрема «Народний ярмарок» з виконанням усіх ляльок-продавців та ярмаркових покупців.

Незмінним помічником і учасником «вертепних» подій є внук п. Богдана Мирослав Ковальчук, який, успадкувавши родинну традицію, отримав не лише базову хіміко-технологічну освіту, а й прагнення до просвітницько-мистецької практичної діяльності. Будучи інженером відділення гірничо-хімічної сировини (ВАТ «Гірхімпром» м. Львова) Академії гірничих наук України, він, разом зі своїм дідом-натхненником, розробив лялькову виставу-спектакль «Народний ярмарок», з якою успішно виступає у різних установах Львова і за межами області, також керує ляльковим вертепом при церкві Всіх святих українського народу, публікується в ЗМІ.

Дарія Богданівна Ковальчук (Жеплинська), будучи вчителем хімії та біології, референтом Катехитично-педагогічного інституту Українського католицького університету, робить вагомий творчий внесок в актив родинної культурно-просвітницької діяльності як автор публіцистичних статей, співавтор книжок (у тому числі масштабного енциклопедичного довідника «Українські кобзарі, бандуристи, лірники», написаного разом з Б. Жеплинським), також організатор концертів, зокрема бандурних.

У підготовці до видання останньої публікації книжки «Відроджений ляльковий вертеп» узяли участь усі три представники родини, що і визначило оригінальність її структури, яка конкретизується чотирма окремими розділами й додатками. У першому розділі надається історичний огляд, присвячений історії походження (у XVII ст.) і розповсюдження лялькових вертепів в Україні та їх відродження на Львівщині в 1980-х роках. Незважаючи на репресивні дії в період більшовицького режиму, коли в Україні було заборонено колядування, виступи живих і лялькових вертепів, а вертепні шопки та інша різдвяна атрибутика фізично

знищувалися, багатівікова народна традиція дещо завмерла, але для того, щоб заново відродитися напередодні розпаду СРСР. Початок відродження вертепних дійств на Львівщині пов'язується з іменем Володимира Шагала із смт Нижанковичі, який, знайшовши напівуцілілу шопку свого прадіда, по пам'яті відродив більшу частину тексту лялькового дійства передвоєнного часу і на її базі заснував свій ляльковий вертеп. Б. Жеплинський, у 1989 році працюючи над проектом першого варіанту свого лялькового вертепу, за основу взяв текст і сценарій відродженого В. Шагалом вертепу, але на відміну від його шопки, зробив її двоповерховою з двома ляльководами. Після огляду інформації щодо практичної діяльності відродженого лялькового вертепу в другому розділі автори книжки детально описують процес організації нових лялькових вертепів — від створення ініціативної групи, підбору учасників, виготовлення шопки, ляльок та інших додатків до написання сценарію, розподілу ролей, організації виступів тощо.

У третьому розділі йдеться про популяризацію діяльності лялькового вертепу Б. Жеплинського і М. Ковальчука засобами друкованих періодичних видань, радіо, телебачення, Інтернету, також надається список відеоматеріалів, який зберігається в архіві керівника.

Четвертий, найбільший розділ (с. 32–161), складається з окремих статей, рецензій, хронікальних дописів Б. Жеплинського (12), Д. Ковальчук (4), М. Ковальчука (5), а також інших авторів (16) про ляльковий вертеп і конкретну діяльність вертепу Жеплинського-Ковальчука. У науковій статті «Початкова семантика українських народних ляльок та перехід її обрядових функцій в ігрові» (с. 32–44) автор, доктор мистецтвознавства О. Найден на розмаїтому етнографічному й археологічному матеріалі визначає ритуально-обрядові архетипи антропоморфних пластичних зображень, процес смислових і образних їх змін, нарешті, перетворення на ігрову й побутову дитячу ляльку. Кандидат філологічних наук Й. Федас у статті «Укра-

їнський вертеп як явище народної художньої культури» (с. 84–89), вважаючи вертеп одним із видів фольклорного театру, тезисно розглядає три аспекти цього поліелементного художнього явища: генетичний (сплав традицій місцевої народної і ненародної культур), структурний (відтворення через склад дійових осіб вертепу структури українського суспільства) та функціональний (зв'язок із системою народної святковості). Автори дописів (у часописах «За вільну Україну», «Молода Галичина», «Високий замок», «Львівський залізничник», «Галицьке козацтво», «Ратуша», «Яворівщина») М. Пилипчак, О. Подольська, Л. Кіндратович, Б. Козловський, Я. Коляса, Т. Вархоляк та інші висвітлюють просвітницьку діяльність галицького вертепу Жеплинського-Ковальчука під час святкування Різдва у Львові, що підтверджується

вміщеними у розділах 5.2 і 5.3 записами з книги відгуків (с. 173–176) та світлинами (чорно-білими і кольоровими) з історії лялькового вертепу Б. Жеплинського (с. 176–192). Особливу привабливість мають додаткові матеріали зі сценарієм галицького лялькового вертепу (с. 162–172) і кольоровими світлинами ляльок Жеплинського як дійових осіб його вертепу (с. 193–200), а також відеодиск «Відроджений ляльковий вертеп», що складається із двох частин: «Історія відродження галицького лялькового вертепу» (автор запису Омелян Ощудляк) і «Вистава лялькового вертепу Б. М. Жеплинського».

Віriamo, що рецензована книжка «Відроджений ляльковий вертеп» стане корисною для багатьох діячів і прихильників української народної культури як у їхній науковій, так і в практичній діяльності.